

TARBIYA FANINI O'QITISHNING ASOSLARI

Kushbakova Feruza

University of Business end Science

4-kurs BTS 22 01 guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarbiya fanining maqsad va vazifalari, uni o'qitishning asosiy tamoyillari, qo'llaniladigan metodlari hamda samarali o'qitish shartlari tahlil qilinadi. Tarbiya jarayonida shaxsning barkamol bo'lib voyaga yetishi uchun o'qituvchining ma'naviy saviyasi, oilaviy tarbiya bilan uyg'unlik, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish va sinfdan tashqari faoliyatni samarali tashkil etish zarurligi yoritilgan. Maqolada tarbiyaning jamiyat uchun komil insonni shakllantirishdagi ahamiyati ham keng ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: Tarbiya, maqsad, vazifa, tamoyil, metod, o'qituvchi, oila, hamkorlik, shaxs, barkamol inson, pedagogik texnologiya, samaradorlik

Kirish

Tarbiya – inson shaxsini shakllantirish, uni jamiyatga foydali, ma'naviy yetuk va komil inson qilib tarbiyalash jarayonidir. Tarbiya fanini o'qitish pedagogika fanining muhim bo'limlaridan biri hisoblanadi. Bu fan orqali yosh avlodning dunyoqarashi, ijtimoiy faoliyati, axloqiy qadriyatlari va milliy-ma'naviy merosga hurmati shakllantiriladi. Shu bois tarbiya fanini o'qitishda asosiy tamoyillar, metodlar va uslublarni chuqur o'rganish hamda amaliyotda to'g'ri qo'llash katta ahamiyatga ega.

Tarbiya fanining maqsad va vazifalari

Tarbiya fanining asosiy maqsadi – yosh avlodni har tomonlama barkamol inson qilib tarbiyalashdir. Bu jarayonda ularning shaxsiy qobiliyatlarini ochish, ijtimoiy hayotga tayyorlash va milliy hamda umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Aslida, tarbiyaning maqsadi faqat nazariy bilim berish bilan chegaralanmaydi, balki yoshlarni ijtimoiy faol, axloqan pok va ma'naviy boy qilib voyaga yetkazishga qaratiladi.

Vazifalarga nazar tashlasak, tarbiya jarayonida o'quvchilarda halollik, mehnatsevarlik, adolatparvarlik va mas'uliyat kabi xislatlarni singdirish birlamchi vazifa hisoblanadi. Shuningdek, yoshlarni Vatanga muhabbat, mustaqillikka sadoqat, fuqarolik burchiga hurmat ruhida tarbiyalash ham dolzarb vazifalardan biridir. Tarbiya fanining yana bir vazifasi – yoshlarni bilim olishga, mehnat va ijodga intilishga, sport va san'atga mehr qo'yishga yo'naltirishdir. Bu jarayon orqali shaxsning intellektual rivoji va ijtimoiy faoliyatga tayyorgarligi ta'minlanadi. Demak, tarbiya fanining maqsad va vazifalari inson shaxsini jamiyat uchun foydali, komil inson sifatida

shakllantirishga qaratilgan bo'lib, bunda o'qituvchi, oila va jamiyatning birgalikdagi hamkorligi muhim rol o'ynaydi.

Tarbiya fanini o'qitishning asosiy tamoyillari

Tarbiya jarayoni ma'lum tamoyillarga asoslanmas ekan, u samarali bo'lishi qiyin. Birinchi navbatda, tizimlilik va izchillik tamoyilini alohida ta'kidlash lozim. Tarbiyaviy ishlar rejali, ketma-ketlikda amalga oshirilsa, o'quvchilarda bosqichma-bosqich ijobiy o'zgarishlar yuz beradi. Ikkinchidan, tarbiya jarayoni hayot bilan bevosita bog'liq bo'lishi kerak. Ya'ni o'quvchilarga beriladigan tarbiyaviy bilimlar ularning kundalik hayoti va tajribasida qo'llanishi mumkin bo'lsa, u ko'proq samara beradi.

Yana bir muhim tamoyil – milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslanishdir. Yoshlar o'z milliy an'ana va urf-odatlariga hurmat bilan qarashi, shu bilan birga boshqa xalqlar madaniyatiga ham ochiq bo'lishi tarbiyaning mazmunini boyitadi. Bundan tashqari, individuallik tamoyili ham o'ta muhimdir. Har bir o'quvchining qiziqishi, qobiliyati, ruhiyati turlicha bo'lgani uchun tarbiyaviy jarayon ularga moslashtirilishi zarur.

Izchillik va davomiylik tamoyili ham tarbiya jarayonining ajralmas qismidir. Chunki tarbiya maktab davri bilan tugab qolmaydi, balki insonning butun hayoti davomida rivojlanib boradi. Shu bois maktab davrida asos solingan ma'naviy tarbiya inson hayotining keyingi bosqichlarida mustahkam poydevor bo'lib xizmat qiladi. Hamkorlik tamoyili esa tarbiyani yanada kuchaytiradi. Oila, maktab va jamoatchilikning birgalikdagi harakati tarbiyaviy natijalarni yanada samarali qiladi. Demak, bu tamoyillarni to'g'ri qo'llash tarbiyaning sifatini oshiradi va maqsadga erishishda asosiy kafolat bo'lib xizmat qiladi.

Tarbiya fanini o'qitish metodlari

Tarbiya jarayonining muvaffaqiyati ko'p jihatdan qo'llaniladigan metodlarga bog'liqdir. Ular o'quvchilarning yosh xususiyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda tanlanadi. Masalan, suhbat metodi o'quvchilar bilan bevosita muloqot qilish imkonini beradi. Bu usul orqali o'quvchilarda erkin fikrlash, savollarga javob izlash, o'z qarashlarini bayon qilish ko'nikmalari shakllanadi. Munozara metodi esa o'quvchilarni bir mavzu yuzasidan fikr almashishga, dalillar keltirishga va boshqalarning fikrini hurmat qilishga o'rgatadi.

Namuna ko'rsatish metodi tarbiya jarayonida eng ta'sirchan usullardan biridir. Chunki o'quvchilar ko'pincha o'z atrofidagi insonlardan o'rnak oladilar. O'qituvchining shaxsiy xulqi va faoliyati ham o'quvchilar uchun kuchli tarbiyaviy vosita hisoblanadi. Amaliy faoliyat metodlari esa o'quvchilarni turli ijtimoiy tadbirlar, mehnat jarayonlari, sport musobaqalari va san'at faoliyatlariga jalb qilish orqali ularda foydali ko'nikmalar hosil qiladi.

Bundan tashqari, rag'batlantirish va nazorat qilish metodlari ham keng qo'llaniladi. Yaxshi ishlarga maqto'v, rag'bat berish o'quvchilarni yanada faol bo'lishga undaydi, salbiy hatti-harakatlar esa ogohlantirish orqali tuzatib boriladi. Yangi davr tarbiyasida rol'li o'yinlar, sahnalashtirish va axborot texnologiyalaridan foydalanish ham dolzarb metodlar sifatida e'tirof etiladi. Bu metodlar o'quvchilarda nafaqat bilim va ko'nikmalarni shakllantiradi, balki ularni hayotiy vaziyatlarga tayyorlaydi.

Tarbiya fanini samarali o'qitish shartlari

Tarbiya fanini o'qitishda samaradorlikka erishish, avvalo, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabat, tanlangan metodlar, qo'llanilgan vositalar va tashkil etilgan sharoitlar bilan chambarchas bog'liqdir. Har qanday ta'lim jarayoni kabi, tarbiya ham tizimli va ong'li ravishda olib borilmasa, kutilgan natijaga erishish qiyin bo'ladi. Shu bois bu fanni samarali o'qitish uchun bir qator muhim shartlarga e'tibor qaratish talab etiladi.

Birinchidan, **o'qituvchining ma'naviy saviyasi va shaxsiy namunasi** tarbiya jarayonining markazida turadi. O'quvchilar ko'pincha o'z o'qituvchisining xulq-atvori, so'zlari va harakatlaridan ibrat oladi. Shu sababli o'qituvchi nafaqat bilimli, balki axloqan pok, madaniyatli va o'z kasbiga sodiq inson bo'lishi kerak. Agar pedagogning shaxsiy fazilatlari yuqori bo'lsa, tarbiyaviy ta'sir ham samarali kechadi.

Ikkinchidan, **oil va maktab hamkorligi** tarbiya samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biridir. Agar oilada berilgan tarbiya maktabdagi tarbiya bilan uyg'un bo'lsa, o'quvchilarda mustahkam axloqiy va ma'naviy poydevor shakllanadi. Aks holda, qarama-qarshi ta'sirlar bolada chalkashlik keltirib chiqaradi. Shu bois o'qituvchi ota-onalar bilan hamkorlikda ishlashi, tarbiyaviy tadbirlarni birgalikda olib borishi muhimdir.

Uchinchidan, **zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish** samaradorlikni oshiruvchi omil sifatida ahamiyatlidir. An'anaviy metodlar bilan bir qatorda interaktiv usullar, axborot texnologiyalari, rol'li o'yinlar va kreativ topshiriqlardan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Bu esa ularni faolroq va mustaqilroq fikrlashga yo'naltiradi.

To'rtinchidan, **sinf dan tashqari mashg'ulotlarni to'g'ri tashkil etish** ham samaradorlikni kuchaytiradi. Faoliyatni faqat sinf doirasida cheklab qo'yish o'quvchilarda bir xil yondashuvni shakllantiradi. Aksincha, sport musobaqalari, ijodiy kechalar, madaniy tadbirlar, ekskursiyalar va jamoaviy loyihalar orqali o'quvchilar ko'proq amaliy tajriba orttiradi. Bu jarayonda ular jamoadorchilik, mas'uliyat va tashabbuskorlik kabi fazilatlarni rivojlantiradilar.

Beshinchidan, samaradorlikni ta'minlovchi shartlardan biri – **o'quvchilarni individuallashtirib yondashishdir**. Har bir o'quvchi o'z qiziqishi, iste'dodi va

qobiliyatiga ega. Tarbiya jarayonida bu xususiyatlarni hisobga olish nafaqat shaxsning rivojlanishini tezlashtiradi, balki o'quvchilarda ijobiy motivatsiyani kuchaytiradi.

Shuningdek, **rag'bat va nazoratning uyg'unligi** ham tarbiya jarayonida muhim o'rin tutadi. Yaxshi ishlarga berilgan rag'bat o'quvchilarda ijobiy kayfiyat uyg'otsa, nazorat ularni mas'uliyatli bo'lishga undaydi. Ammo bu jarayonda haddan tashqari jazolash emas, balki tushuntirish, ogohlantirish va ijobiy yo'l ko'rsatish muhimdir.

Xulosa

Tarbiya fanini o'qitish – yosh avlodni ma'naviy, axloqiy va intellektual jihatdan rivojlantirishning muhim yo'nalishidir. Ushbu fanning maqsad va vazifalari shaxsni jamiyat uchun foydali, mas'uliyatli va vatanparvar inson qilib tarbiyalashga qaratilgan. Tamoyillarni to'g'ri qo'llash va metodlardan samarali foydalanish esa bu jarayonni yanada sifatli qiladi. Eng muhimi, tarbiya jarayonida o'qituvchining shaxsiy namunasi, oila va maktab hamkorligi, zamonaviy texnologiyalar hamda individuallik tamoyiliga asoslangan yondashuv hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shunday shartlar bajarilgandagina tarbiya fanining asosiy vazifalari amalga oshadi va kelajakda komil insonlar jamiyat taraqqiyotiga hissa qo'shadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
2. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
3. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига рухий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
5. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
6. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.
7. Khaydarov S.A. (2025). On analysis of family factors and social creativity issues in the study of the psychological portrait of educational institutions' leaders. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN: 1001-4055 Vol. 46 No. 2.